

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN**

ĐỒ THỊ THU

**PHÂN TÍCH CÁC NHÂN TỐ QUYẾT ĐỊNH
SỰ THAM GIA BẢO HIỂM XÃ HỘI
TỰ NGUYỆN Ở VIỆT NAM**

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ
NGÀNH KINH TẾ HỌC**

HÀ NỘI - 2021

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ QUỐC DÂN**

ĐỒ THỊ THU

**PHÂN TÍCH CÁC NHÂN TỐ QUYẾT ĐỊNH
SỰ THAM GIA BẢO HIỂM XÃ HỘI
TỰ NGUYỆN Ở VIỆT NAM**

Chuyên ngành: KINH TẾ HỌC

Mã số: 9310101

LUẬN ÁN TIẾN SĨ

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. GIANG THANH LONG

HÀ NỘI - 2021

LỜI CAM ĐOAN

Tôi đã đọc và hiểu về các hành vi vi phạm sự trung thực trong học thuật. Tôi cam kết bằng danh dự cá nhân rằng nghiên cứu này do tôi tự thực hiện và không vi phạm yêu cầu về sự trung thực trong học thuật.

Hà Nội, ngày tháng năm 2021

Nghiên cứu sinh

Đỗ Thị Thu

LỜI CẢM ƠN

Lời đầu tiên, tác giả luận án xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu Trường Đại học Kinh tế Quốc dân cùng các thầy, các cô và các cán bộ của Viện Đào tạo Sau Đại học và Khoa Kinh tế học, đã tạo điều kiện và nhiệt tình hỗ trợ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Tác giả xin chân thành cảm ơn Ban Giám đốc Học viện Ngân hàng, ban lãnh đạo và các thầy, các cô của Khoa Kinh tế - Học viện Ngân hàng, đã tạo điều kiện và hỗ trợ hết sức để tôi có thể đồng thời hoàn thành tốt luận án và các nhiệm vụ giảng dạy, nghiên cứu tại Học viện Ngân hàng.

Tác giả đặc biệt xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn là PGS.TS. Giang Thanh Long. Thầy không chỉ là tấm gương truyền cảm hứng nghiên cứu cho tôi mà còn luôn tận tình hướng dẫn, giúp đỡ, động viên, khích lệ tôi trong suốt quá trình nghiên cứu luận án.

Tác giả xin gửi lời cảm ơn chân thành đến các nhà khoa học trong Hội đồng bảo vệ cấp cơ sở và các nhà khoa học phản biện độc lập, đã góp ý cho tôi trong quá trình thực hiện luận án. Đặc biệt, tôi xin cảm ơn TS. Nguyễn Việt Cường đã gợi ý cho tôi có thêm ý tưởng để hoàn thiện luận án này.

Cuối cùng, tác giả xin gửi lời cảm ơn chân thành tới các thành viên trong gia đình đã luôn động viên, hỗ trợ vô điều kiện trong công việc gia đình để tôi có thể hoàn thành tốt luận án.

Nghiên cứu sinh

Đỗ Thị Thu

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT TIẾNG VIỆT	vi
DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT TIẾNG ANH	vii
DANH MỤC BẢNG	ix
DANH MỤC HÌNH	x
MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài	1
2. Mục tiêu, câu hỏi và nhiệm vụ nghiên cứu	6
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	7
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN NGHIÊN CỨU VỀ CÁC YẾU TỐ TÁC ĐỘNG ĐẾN SỰ THAM GIA BẢO HIỂM XÃ HỘI TỰ NGUYỆN	11
1.1. Các nghiên cứu lý thuyết	11
1.2. Các nghiên cứu thực nghiệm	13
1.2.1. Các nghiên cứu nước ngoài	13
1.2.2. Các nghiên cứu trong nước	22
1.3. Khoảng trống nghiên cứu	23
CHƯƠNG 2: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ KINH NGHIỆM QUỐC TẾ VỀ CÁC YẾU TỐ TÁC ĐỘNG ĐẾN SỰ THAM GIA BẢO HIỂM XÃ HỘI TỰ NGUYỆN	26
2.1. Cơ sở lý luận về bảo hiểm xã hội tự nguyện và sự tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện	26
2.1.1. Khái niệm về bảo hiểm xã hội tự nguyện	26
2.1.2. Một số khái niệm và thước đo về sự tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện	27
2.1.3. Vai trò của bảo hiểm xã hội tự nguyện trong hệ thống an sinh xã hội	29

2.2. Cơ sở lý luận về các yếu tố tác động đến sự tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện.....	32
2.2.1. Một số lý thuyết liên quan.....	32
2.2.2. Khung lý thuyết và giả thuyết nghiên cứu	37
2.3. Kinh nghiệm quốc tế về các yếu tố tác động đến sự tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện và bài học cho Việt Nam.....	47
2.3.1. Xu hướng phát triển chương trình bảo hiểm xã hội tự nguyện trên thế giới	47
2.3.2. Kinh nghiệm mở rộng tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện ở một số nước thu nhập trung bình	51
2.3.3. Một số bài học cho Việt Nam về mở rộng bao phủ bảo hiểm xã hội tự nguyện.....	55
CHƯƠNG 3: PHƯƠNG PHÁP VÀ DỮ LIỆU NGHIÊN CỨU	57
3.1. Các phương pháp định lượng.....	57
3.1.1. Phương pháp hồi quy logistic	57
3.1.2. Phương pháp hồi quy Heckman hai bước cho mô hình probit	58
3.1.3. Phương pháp phân rã Oaxaca-Blinder cho mô hình phi tuyến	62
3.1.4. Biến số trong các mô hình định lượng.....	64
3.1.5. Dữ liệu cho phân tích định lượng.....	67
3.2. Phương pháp phân tích định tính	68
3.2.1. Thiết kế nghiên cứu.....	68
3.2.2. Quá trình tiếp cận và thu thập dữ liệu.....	69
3.2.3. Phân tích dữ liệu	70
3.3. Các phương pháp khác.....	70
3.3.1. Phương pháp phân tích, tổng hợp	70
3.3.2. Phương pháp thống kê mô tả	70
CHƯƠNG 4: THỰC TRẠNG VÀ CÁC YẾU TỐ TÁC ĐỘNG ĐẾN VIỆC THAM GIA BẢO HIỂM XÃ HỘI TỰ NGUYỆN Ở VIỆT NAM.....	71
4.1. Thực trạng tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện giai đoạn 2006 - 2018	71
4.1.1. Khung pháp lý và quản lý bảo hiểm xã hội tự nguyện giai đoạn 2006-2018	71

4.1.2. Kết quả tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện giai đoạn 2008 – 2018.....	76
4.1.3. Những thách thức trong việc mở rộng hệ thống bảo hiểm xã hội tự nguyện ..	90
4.2. Các yếu tố tác động đến việc tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện	95
4.2.1. Ước lượng tác động của các yếu tố nhân khẩu, kinh tế đến việc tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện.....	95
4.2.2. Phân rã sự khác biệt về các yếu tố tác động đến việc tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện theo vị thế việc làm	110
4.2.3. Tác động của thông tin và các bên liên quan đến sự tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện.....	119
4.3. Đánh giá chung về các yếu tố tác động đến việc tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện	131
CHƯƠNG 5: GIẢI PHÁP THÚC ĐẨY VIỆC THAM GIA BẢO HIỂM XÃ HỘI TỰ NGUYỆN Ở VIỆT NAM	138
5.1. Chiến lược và mục tiêu mở rộng bao phủ bảo hiểm xã hội tự nguyện	138
5.2. Giải pháp mở rộng sự tham gia bảo hiểm xã hội tự nguyện.....	141
5.2.1. Giải pháp về thiết kế hệ thống theo đặc điểm của lao động phi chính thức.....	141
5.2.2. Giải pháp về thông tin và tuyên truyền, phổ biến chính sách	143
5.2.3. Giải pháp tăng cường sự tham gia của các bên liên quan trong mở rộng bao phủ bảo hiểm xã hội tự nguyện.....	145
KẾT LUẬN	147
DANH MỤC CÔNG TRÌNH ĐÃ CÔNG BỐ CỦA TÁC GIẢ	150
TÀI LIỆU THAM KHẢO	151
PHỤ LỤC	162

DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT TIẾNG VIỆT

ASXH	An sinh xã hội
BHTN	Bảo hiểm thất nghiệp
BHXH	Bảo hiểm xã hội
BHXHTN	Bảo hiểm xã hội tự nguyện
BHYT	Bảo hiểm y tế
DTTS	Dân tộc thiểu số
HĐLĐ	Hợp đồng lao động
KD	Kinh doanh
LĐ	Lao động
LĐTBXH	Lao động – Thương binh và Xã hội
LĐPCT	Lao động phi chính thức
LĐTLC	Lao động tự làm chủ
LĐHL	Lao động hưởng lương
LĐGD	Lao động gia đình
LLLĐ	Lực lượng lao động
Luật BHXH 2006	Luật Bảo hiểm xã hội (Luật số 71/2006/QH 11) ngày 29/6/2006.
Luật BHXH 2014	Luật Bảo hiểm xã hội (Luật số 58/2014/QH13) ngày 20/11/2014.
NDT	Nhân dân tộc
NSLĐ	Năng suất lao động
TNBQ	Thu nhập bình quân

DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT TIẾNG ANH

ADB	Asian Development Bank	Ngân hàng Phát triển châu Á
DB	Defined Benefit	Hệ thống có mức hưởng được xác định trước
DC	Defined Contribution	Hệ thống có mức hưởng được xác định theo mức đóng
GDP	Gross Domestic Product	Tổng sản phẩm quốc nội
GSIS	Government Service Insurance System	Hệ thống Dịch vụ Bảo hiểm Chính phủ Philippines
ICT	Information and Communications Technology	Công nghệ thông tin và truyền thông
IEC	Information – Education – Communication	Phương pháp tiếp cận thông tin – giáo dục – truyền thông
ILO	International Labour Organization	Tổ chức Lao động quốc tế
ILSSA	Institute of Labour Science and Social Affairs (Vietnam)	Viện Khoa học Lao động và Xã hội, Việt Nam
LFS	Labour Force Survey	Điều tra Lao động – Việc làm ở Việt Nam
MDC	Matching Defined Contribution	Chương trình đóng góp đối ứng
MOLISA	Ministry of Labour, War Invalids and Social Affairs	Bộ Lao động – Thương binh và Xã hội, Việt Nam
NSF	National Saving Fund	Quỹ Tiết kiệm quốc gia, Thái Lan
NSSF	National Social Security Fund	Quỹ An sinh xã hội quốc gia Campuchia
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development	Tổ chức Hợp tác và Phát triển Kinh tế
PAYG	Pay-as-you-go	Phương thức thực thanh thực chi
SSA	Social Security Agreement	Hiệp định an sinh xã hội
SSF	Social Security Fund (Thailand)	Quỹ an sinh xã hội, Thái Lan

SSO	Social Security Office	Cơ quan an sinh xã hội, Thái Lan
SSS	Social Security System (the Philippines)	Hệ thống an sinh xã hội, Philippines
TILDA	The Irish Longitudinal Study on Aging	Bộ số liệu điều tra cá nhân và hộ gia đình Ai-xơ-len.
TRA	Theory of Reasoned Action	Lý thuyết hành vi hợp lý
TPB	Theory of Planned Behavior	Lý thuyết hành vi dự định
WCF	Workmen's Compensation Fund (Thailand)	Quỹ bồi thường cho người lao động, Thái Lan